

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

др *Алексић Радомир*, др *Грицаић Ирена*, др *Коларич Рудолф*, др *Конески Блаже*,
др *Павловић Миливој*, др *Стевановић Михаило*, др *Храсиће Мајке*

Главни уредник
М. СТЕВАНОВИЋ

XXV књ.

БЕОГРАД
1961—1962

ПОГЛЕД НА ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ НАЗИВА ПЛЕВЉЕ И ПЉЕВЉЕ (ПЛЕВЉА И ПЉЕВЉА)

У једном дневном листу (1961. г.) Б. Брашанац је изнео да постоје четири облика за име једне варошице у Црној Гори: Пљевља, Пљевље и Плевља, Плевље, сматрајући правилним само први назив који је данас највише у употреби.

У опширној студији *Облици топонима у књижевном језику* (Наш Језик, књ. XI, св. 7—10) А. Пецо је документовао употребу Пљевља, Пљевље у садашњости и закључио да је име Пљевља правилно. Из тога излагања, као и на самом терену можемо се уверити да назив овога места није устаљен ни у свакодневној, ни у књижевној-научној употреби.

Намеће се питање откуда и како је дошло до тога, када је познато да географска имена, као и властите именице уопште, мање подлежу морфолошким и фонетским изменама од заједничких и да се обично задрже у истом облику све док им се не јави замена у неком другом називу. Али, и у овом погледу има одступања.

Пре него што наведем разлоге за овај посебан случај и дам неколико примера за историјски развој назива овога града, поменућу да би се и овде, као и иначе у језику, сви разлози могли свести под најглавнији: у свом развоју и језик подлеже општим животним правилима — гласови, речи и њихови облици, ред речи и синтаксичке појаве, све то постаје, развија се, мења, изумире и замењује се новим.

Пре четврт века на терену сам забележила да мештани — што је важно у погледу географских назива — говоре Пљевље, док насељеници из Херцеговине и Црне Горе говоре Пљевља, а насељеници из екавских крајева Плевље. Добила сам утисак да се именица више употребљава у једнини него у множини. Поштански жиг на једној коверти из 1939. године гласи Плевље. Године 1930. стари Пљевљаци су помињали да памте то име од пре педесет до шездесет година.

Колебање у погледу облика у једнини и множини ове именице јавља се и код Вука: у *Рјечник* из 1852. унео је Пљевље, али 1854. пише Вуку Поповићу: „у Тројици код Пљеваља“, „јер су Пљевља на путу“ (*Вукова њрејиска* VII, 245), док му 1859. пише „У Србији ми је приповиједао један човјек из Пљевља“ (нав. дело, 355).

Колебање је могло потећи отуда што Вук није био на томе терену, нити је имао непосредне везе са њиме, а у народним песмама где се често јавља и турски назив Таслица, облик Пљевља или Пљеваља у ген. плур. одговара десетерцу.

Код Његоша се назив јавља у једнини „Пјевље“ (Целокупна дела Петра Петровића Његоша. Београд 1927, 346. стих, 58).

У Вуков *Рјечник* из 1898, у редакцији Љубе Стојановића и Пере Борђевића, ушао је облик Пљевља, Пљеваља, док је у *Рјечник* ЈАЗУ ушао облик Пљевље. И данас када множински облик јача и утврђује се на научној подлози, има одступања: М. Стевановић, Ј. Вуковић и А. Пецо су за употребу множинског облика који је унесен и у Белићев и у *Правопис* Матице српске и Матице хрватске, а М. Храсте и Ф. Бајрактаревић употребљавају у једнини Пљевље. Иво Андрић пише екавски Плевље и Плевљак (*На Дрини ћурија*, III и IV глава на више места). Ово морфолошко колебање постоји и у прошлости. Ватрослав Јагић пише: у манастиру св. Тројице код Пљевља“ (Палеографско-језичка студија, Споменик СКА XLIV, други разред, књ. 38, Београд 1922, 1 и даље у студији).

У истом часопису Стева Димитријевић пише: „манастир св. Тројице код Пљеваља“ (Прилози расправи *Одношаји њећских њаиријарха с Русијом у XVII у Гласнику LVIII и LX* Споменик СКА, XXXVIII, књ. 34, Београд 1900, IX).

Коста Н. Костић пише Пљевља (Наши нови градови на југу, Српска књижевна задруга, коло XXV, књ. 168, Београд, 1922, 70—71). У народној анегдоти коју је око 1930. забележио Н. Шаулић јавља се реченица: „Дође Бјелак из Дровњака у Пљевља“ (необјављено). И у народној песми *Погибџа њаше од Пљеваља* од истог скупљача (*Српске народне њјесме* књ. I, св. 1. Подгорица 1923. јавља се само облик у множини: Пљевља због десетерца: „Књигу паша од Пљеваља пише“, „Од силнога паше од Пљеваља“ (нав. песма, 21), „Да те паша од Пљеваља љуби“ (нав. песма, 22).

У Станојевићевој енциклопедији Петар Шобајић пише: „Пљевља, у Пљеваљском Пољу“.

У регистру *Вукова њрејиске* Љуба Стојановић меша облике: Пљевље (V, 431) и Пљевља (VII, 763).

Током 19. века облици овога имена се јављају двоструко, па и вишеструко.

Преводећи путопис Маројице Кабоге са талијанског, Лујо Војновић пише: „да ће му дати коња до Плијевља“, „за пет ура дођосмо у Пљевље“, „кренусмо из Пљевља“, дакле увек у једнини (Записи племенитогa господара Маријана, Маројице Кабоге, изванредног посланика Републике дубровачке на Цариградском двору, Споменик СКА XXXIV, други разред, књ. 31, Београд, 1898). Први облик Плијевља или је штампарска грешка, или показује да је Војновић био несигуран у акценту речи.

У писмима Вуку Караџићу Вук Поповић употребљава оба облика: „Шујо је послао Јанка да купи жита у Пљевља“ и „на Рисан долазе по жито из Пљевља (*Вукова њрејиска*, VII, 228, 365). У тадашњим саобраћајним и политичким приликама место је Ришњанину Поповићу било далеко и непознато и он га у преписци употребљава скоро индеклинабилно — Пљевља.

Међу „пренумерантима“ које је за Вукову књигу *Описаније Црне Горе и Боке Койторске* купио Ђура Милутиновић јавља се и Гаврил Радовић „куп. и жит. Бџоград, рожден у вароши Плтџвљима“ (*Вукова њрејиска* V, 431). Претплата је скупљана 1837; Радовић је рођен почетком 19. или крајем 18. века, јер је у време скупљања претплате био трговац и „житељ“ београдски, а он је, вероватно, име места у коме је рођен забележио онако како се у оно време говорило у његовом крају.

Уколико се више удаљавамо у прошлост, имамо примере искључиво једнинског облика. Кабога је пропутовао 1706. године преко Пљевља за Цариград. 1701. био је у херцеговачким крајевима опет у посланичкој мисији; име овога места могло му је бити познато, а он у *Записима* ипак пише *Plevglie*, дакле у једнини и са *e* у основи, према томе Плевље.

У опису путовања посланика Луја XIII Де Хеја преко Херцеговине помиње се и Плевље, у француској транскрипцији *Pleufglie*, дакле опет у једнини и у екавском изговору (Јов. Н. Томић, *Опис двају њушовања њреко Балканског њолуостџрва француског њосланика Де Хе-а у 1631 и 1626 години од њеџознаџог њисца*. Споменик СКА XXXVII, други разред, књ. 33, Београд, 1900).

Само у једном споменику тога времена помињу се Плтџвља. Патријарх Калиник у синџелији патријарху Нектарију пише: „въ богохранимую епархию Плтџвља“ (Стева Димитријевић, нав. дело, 83), али Калиник је као Грк непоуздан јер пише неправилно и „въ Фоча“ (нав. дело, 84).

Инок Гаврил, преписивач *Шестоднева Јована Егзарха и Географије Томе Индиклојова*, 1630, обележава да је свој рад завршио „близ мѣста Плтѣвла оу Херцеговини“ (В. Јагић, нав. дело, 8).

По Кости Костићу Зено и Канеј помињу Пљевља у 16. веку, али како Костић не наводи њихову транскрипцију, не зна се да ли се име места јавља код њих у једнини или множини (Поменућа књига, Наши нови градови, 70). По Костићу у 15. веку место се звало Брезница (*ibid*). До данас је ово име очувано у пљеваљској речици, а у складу је са ранијим називом Св. Тројице: Врхобрезнички манастир.

Али се већ и у *Лейојису јоја Дукљанина* помиње Плева (жупанија) (Посебна издања СКА, књ. XLVII, Филозофски и филолошки списи књига 18. Београд—Загреб, 1928, 324).

Како је дошло до двоструких облика у фонетском и морфолошком погледу, које ни разне генерације самих мештана нису решиле и чији развој из историјских и миграционих разлога још није завршен?

Треба имати на уму да је крај припадао Рашкој, која је била екавска, према томе би Андрићев облик Плевље био сасвим оправдан, и да је тек надирање дубровачко-хумског говора превело реч у ијекавски облик Пљевље.

Множински облик би се могао објаснити утицајем назива у суседном дурмиторском крају: Језера, који се јавља као *pluralia tantum*. Постоји, вероватно, и утицај речи Плевљак и пљеваљски, одакле се *a* могло пренети и у назив самога места без обзира на морфолошки облик. Тако се у народу реч Удбина изговара и Удбиња, свакако под утицајем речи Удбињанин. Могла је и традиција о жупанији Плева томе допринети.

По логици је оправданији облик у једнини, јер је име збирна именица и означава место где је било много плеве. Збирне именице се ретко употребљавају у множини већ називом показују гомилу једнаких предмета; још је мање разлога када је у питању географско име које означава само један, одређени појам, тим пре што је ово назив града, дакле ужи него у случају Језера, где се мисли на цео крај. Збирне именице, било да су имена места или крајева, јављају се у једнини: Подгорје, Развршје, Јаворје, Дубље, слов. Похорје.

У историјском и логичком погледу најоправданији би био назив *Плевље*, али ако узмемо у обзир померање говорних граница и чињеницу да је место у етничком погледу постало ијекавско, треба прихватити ијекавски изговор: *Пљевље*.

Међутим морфолошка промена једнине у множину, у овом случају, не изгледа оправдана ни логично, ни дугом употребом, јер се још пре двадесет година употребљавала једнина.

Из изложенога би се могао извући закључак: употребљавати реч у ијекавском говору, али у једнини. Можда је од сва четири облика који се и данас говоре најоправданији *Пљевље*.

Аница Шаулић

Резюме

Аница Шаулич

Обзор исторического развития названий „Плевље“ и „Пљевље“ („Плевља“ и „Пљевља“)

Название одного города в Черногории мы находим в двух морфологических и двух диалектических формах: „Плевље“, „Плевља“ и „Пљевље“, „Пљевља“. Неодинаковость названий заметна и теперь, не только в разговорной речи, но и в науке и в литературе. Которую форму следует считать самой правильной — об этом было уже много речи. В этой статье проблема рассматривается из перспективы истории языка, и на основании памятников, литературных и других данных выводится заключение, что это существительное, в эпоху, когда соответственная область принадлежала государству Рашка, звучало „Плевље“, а что теперь, когда в нем преобладает этнический элемент с южным наречием, было бы правильнее произносить „Пљевље“. Далее автор доказывает, что данное название, по происхождению собирательное существительное, лишь путем аналогии и под влиянием десятисложного стиха, приобрело форму множественного числа „Пљевља“, но правильной и логичной остается форма единственного числа „Пљевље“.